

УДК 336.01

**Медведєва І. Б.
Погосова М. Ю.**

КОМПОНЕНТНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

The component and structural approaches to the forming of composition of enterprise financial safety management mechanism are considered.

Зниження ефективності діяльності суб'єктів господарювання багато в чому пов'язане із проблемами управління, серед яких слід зазначити відсутність стратегій розвитку підприємств, орієнтація їх на короткострокові результати, недостатнє знання кон'юнктури ринку та невисокий рівень кваліфікації й мотивації управлінського персоналу. Важливою умовою забезпечення стійкого розвитку суб'єктів господарювання є наявність ефективної системи їх фінансової безпеки, яка забезпечує розроблення й реалізацію комплексу заходів щодо захисту фінансових інтересів від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Вивченню фінансової безпеки підприємства як самостійної системи приділяють увагу такі вчені, як О. І. Барановський [1], І. О. Бланк [2], К. В. Горячева [3], Т. Ю. Загорельська [4], М. О. Кизим [5], Т. С. Клебанова [5] та ін. Однак, не дивлячись на значну кількість досліджень, певні теоретичні та практичні

питання, які пов'язані із зазначеною проблемою, залишаються дискусійними і вимагають додаткового вивчення.

Метою даної роботи є визначення зв'язків між складовими системи управління безпекою підприємства як суб'єкта фінансових відносин та основних складових механізму її функціонування.

Підприємство, вступаючи у відносини, які пов'язано з рухом грошових потоків, стає суб'єктом фінансових відносин, що формуються не тільки на мікро-, а й на мезо- і макрорівні. Слід відзначити, що виокремлення таких рівнів є принципово важливим, бо як зазначає В. М. Гесць у роботі [5] щодо економічної безпеки підприємства – "форми прояви загроз ... мають різний характер на макро-, мезо- й мікрорівнях і становлять складну динамічну систему, що визначає вкладеність кризових соціально-економічних ситуацій, необхідність моніторингу інтенсивності впливу загроз на різних рівнях ієрархії соціально-економічних систем".

Прийняття низки управлінських рішень у галузі ідентифікації та прогнозування загроз фінансовим інтересам підприємства, вибору найбільш ефективних напрямків і механізмів їх нейтралізації є основою діяльності суб'єкта господарювання щодо забезпечення його фінансової безпеки. Вирішення цього комплексу питань, безумовно, потребує управління фінансовою безпекою підприємства, без якого є неможливим оцінювання перспектив зростання, розроблення тактики і стратегії його розвитку.

З огляду на зазначене доцільно в загальних термінах теорії управління та на базі системного підходу з'ясувати відношення між складовими системи управління безпекою підприємства як суб'єкта фінансових відносин: "система – процес" – R1; "фактор – відгук" – R2; "ресурс – суб'єкт споживання" – R3; "ціле – частина" – R4. Схематично такі відносини подано на рис. 1.

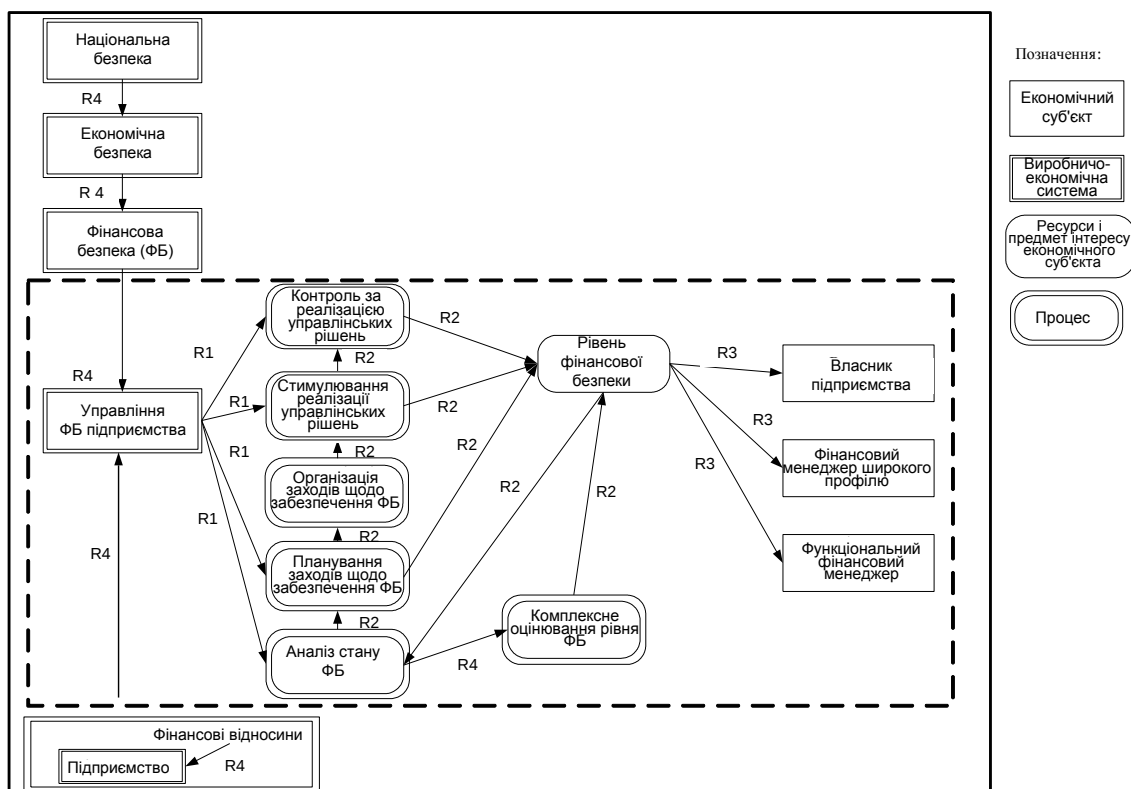

Рис. 1. Структура відносин системи управління фінансовою безпекою підприємства

Як видно з рис. 1, на макрорівні фінансова, економічна та національна безпека співвідносяться як "ціле – частина". Такий же зв'язок має фінансова безпека підприємства з фінансовою безпекою регіону та держави. Тобто всі зазначені рівні здійснюють взаємний вплив. Підприємство як суб'єкт фінансових відносин у своїй системі управління має підсистему управління фінансовою безпекою, яка за зв'язком "система – процес" повинна планувати, організовувати, стимулювати та контролювати управлінські рішення, результатом чого є певний рівень об'єкта управління (відносини "фактор – відгук").

Аналіз стану фінансової безпеки, частиною якого є комплексне (з урахуванням впливу макрорівня) її оцінювання, з одного боку, є відгуком на рівень фінансової безпеки, а з іншого – викликає в якості відгуку реалізацію функцій управління (планування, організація, стимулювання та контроль). Кінцевими користувачами результату функціонування системи управління фінансовою безпекою або суб'єктом управління виступають власники господарюючого суб'єкта, фінансові менеджери широкого профілю та функціональний фінансовий менеджер (зв'язок "ресурс – суб'єкт споживання"), які уособлюють фінансові інтереси економічного суб'єкта (див. рис. 1).

Багато науковців у своїх роботах зазвичай наводять різноманітні переліки загроз безпеці підприємства. Однак, на погляд авторів, недостатньо уваги приділяється їх обґрунтуванню. Отже, є доцільним проведення аналізу взаємозв'язків підприємства як суб'єкта фінансових відносин на макро-, мезо- та мікрорівнях, які при певних обставинах можуть бути джерелом виникнення загроз фінансовим інтересам економічного агента. Запобігати по можливості їх появі та адекватно реагувати на них має система управління фінансовою безпекою економічного суб'єкта через механізм її функціонування.

Поняття "механізм" безпосередньо тлумачиться як "пристрій для передачі й перетворення рухів, що становить систему тіл (ланок), у якій рух одного або декількох тіл (привідних) викликає певні рухи решти тіл системи; механізми бувають різні за конструкцією і призначенням, складають основу більшості машин, приладів та інших технічних пристроїв" [6].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній економічній літературі [1 – 5; 7 – 11; 15] механізм розглядається як принципова схема практичного використання важелів, методів, спрямованих на регулювання тих чи інших процесів або об'єктів у системі управління на всіх рівнях функціонування.

О. В. Раєвнева, аналізуючи в роботі [9] існуючі трактування поняття механізму управління, наводить такі його визначення: під механізмом управління розуміється сукупність процедур прийняття управлінських рішень [12]; комплексний механізм управління становить сукупність економічних, мотиваційних, організаційних та правових способів цілеспрямованої взаємодії суб'єктів господарювання й вплив на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін, об'єктів та суб'єктів управління [13]; під механізмом управління підприємством розуміють сукупність форм, структур, методів і засобів управління, об'єднаних спільністю мети, за допомогою яких здійснюються ув'язування й узгодження суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечуються функціонування й розвиток підприємства як соціально-економічної системи [10]; механізм управління розглядається як сукупність засобів і методів управління, зчеплення, яке визначає можливість цілеспрямованого руху системи [14]; під фінансовим механізмом управління розвитком регіону розуміється сукупність форм організації фінансових відносин, способів утворення фондів фінансових ресурсів та їх використання з метою досягнення необхідних умов економічного й соціального розвитку регіону відповідно до потреб, що постійно змінюються [15]; під організаційно-економічним механізмом формування й реалі-

зації фінансової стратегії розвитку підприємства мається на увазі спосіб стратегічного управління фінансовими ресурсами, що включає множини функцій управління, форми й методи реалізації цих функцій, взаємозв'язки функцій і організаційну структуру управління [11] та ін.

Як зазначає І. А. Бланк [2], механізм управління фінансовою безпекою підприємства є сукупністю основних елементів впливу на процес розроблення та реалізації управлінських рішень щодо забезпечення захисту його фінансових інтересів від різних загроз.

Узагальнюючи наведені трактування, під механізмом управління фінансовою безпекою підприємства розуміємо сукупність, у першу чергу, управлінських рішень, що приведуть до гармонізації фінансових інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, в результаті чого, враховуючи специфіку діяльності підприємства, досягається отримання прибутку, розмір якого дозволяє підприємству підтримувати свою фінансову безпеку на достатньому для нормального функціонування рівні.

Слід відзначити наявність загальної тенденції у підходах багатьох вчених-економістів [1 – 4; 11; 14] щодо визначення структури механізму управління. Більшість з них зазначають, що до складу механізму управління слід відносити сукупність стимулів, важелів інструментів, форм та засобів регулювання економічних процесів і відносин.

На відміну від зазначеного підходу, К. С. Горячева у роботі [3] серед інших складових механізму управління фінансовою безпекою визначає сукупність фінансових інтересів. Однак, на погляд авторів, його елементом мають бути цілі підприємства, а механізм – спрямовано на їх реалізацію.

Інший підхід запропоновано в роботі [9], у якій О. В. Раєвнева виділяє компонентний і структурний аспекти формування механізму управління та зазначає, що його основними компонентами виступають мета, критерії досягнення мети, фактори управління, методи управління, ресурси підприємства, а його структура – це сукупність локальних механізмів.

На підставі вищезазначеного та з урахуванням структури відносин системи управління фінансовою безпекою підприємства (див. рис. 1) можна запропонувати компонентний склад механізму управління фінансовою безпекою підприємства як складової системи управління нею, схематичний вигляд якого подано на рис. 2.

За допомогою механізму управління фінансовою безпекою підприємства відбувається вплив суб'єктів фінансової безпеки (підприємство або бізнес-процес) на об'єкт (фінансові відносини, які впливають на рівень фінансової безпеки). Так, власник підприємства встановлює цілі, з урахуванням яких функціональний менеджер широкого профілю формулює завдання та критерії (кількісний аналог цілей) для фінансового менеджера, який на підставі принципів управління фінансовою безпекою виконує функції планування, організації, стимулювання, аналізу та контролю. Найефективніше цілі управління фінансовою безпекою підприємства можуть бути досягнуті тільки при достатньому рівні забезпечення дії методів (організаційних та економічних), способів, прийомів і технологій, які приводять у дію засоби управління (інструменти та важелі).

До структури механізму управління фінансовою безпекою підприємства серед інших мають входити механізм управління цілями фінансової безпеки підприємства, механізм діагностики стану фінансової безпеки, механізм прийняття рішень з управління фінансовою безпекою підприємства. Такий підхід, на відміну від наведеного в роботі [3], дозволяє виокремити управлінські впливи з регулювання, координації окремих компонентів загального механізму. Виділені за структурною ознакою складові мають аналогічний загальному механізму компонентний склад (див. рис. 2).

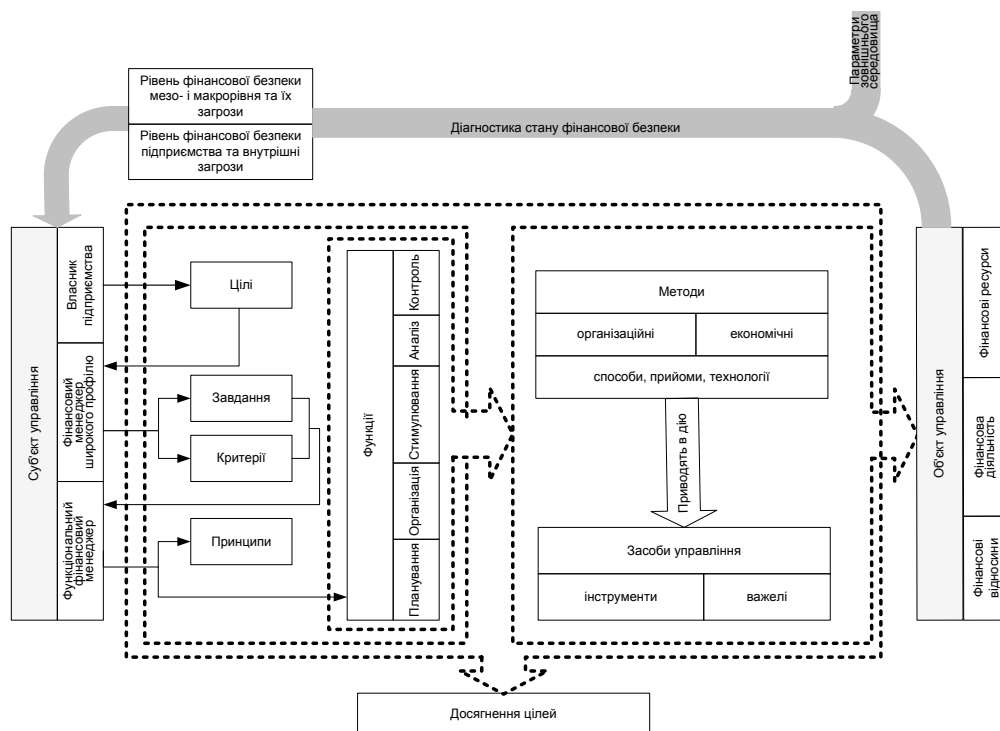

Рис. 2. Компоненти механізму управління фінансовою безпекою підприємств

Оскільки оцінювання й аналіз стану досліджуваного об'єкта є інформаційним базисом передбачення функціонування і розвитку системи в майбутньому, що безпосередньо впливає на якість прийнятих рішень з управління її поведінкою у швидкоплинному середовищі [9], більш докладно розглянемо компоненти механізму діагностики стану фінансової безпеки підприємства.

Термін "діагностика" в перекладі з давньогрецької означає розпізнавання стану досліджуваного об'єкта будь-якої природи [16], тому, на погляд авторів, метою механізму діагностики стану фінансової безпеки підприємства має бути розроблення інформаційного і математичного інструментарію, а також способів, прийомів оцінки, прогнозування й аналізу тенденцій розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства як суб'єкта фінансових відносин.

Серед основних завдань функціонування даного механізму необхідно виділити такі: формування комплексу індикаторів оцінювання рівня фінансової безпеки держави; формування комплексу індикаторів оцінювання рівня фінансової безпеки регіону; формування комплексу індикаторів оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства; побудова моделі оцінювання ступеня впливу загроз макро- та мезорівня на безпеку суб'єктів господарювання мікрорівня й визначення запасу міцності їх фінансової безпеки.

Ефективність механізму діагностики фінансової безпеки підприємства досягається за рахунок злагодженої дії всіх його складових елементів та характеризується досягненням цілей суб'єкта господарювання.

Отже, в роботі згідно з компонентним і структурним підходами обґрунтовано доцільність формування механізму діагностики стану фінансової безпеки підприємства як найбільш активного елементу механізму управління нею, визначено його мету та основні завдання.

Подальше дослідження має бути спрямовано на уточнення структури та визначення засад функціонування механізму діагностики стану безпеки підприємства як суб'єкта фінансових відносин.

нансової безпекою підприємства. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. 3. Горячева К. С. Механизм управления финансовою безпекою підприємства: Автореф. дис. к. е. н. – К.: НАУ, 2006. – 20 с. 4. Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления // Наук. праці ДНТУ. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – Вип. 103-4. – С. 215 – 218. 5. Геєць В. М. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие: Монография / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк; [За ред. В. М. Геєця. – Харків: ВД "ИНЖЕК", 2006. – 240 с. 6. Нижник Н. Про співвідношення категорій "процес" і "механізм" та їх використання в управлінській діяльності органів виконавчої влади / Н. Нижник, Г. Леліков, С. Мосов // <http://guds.gov.ua/> 7. Ареф'єва О. В. Наукові основи формування економічної безпеки підприємств // Недержавна система безпеки підприємства як суб'єкт національної безпеки України. – К.: Вид. Європейського інституту, 2001. – 480 с. 8. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2001. – 312 с. 9. Раєвська О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: Монографія. – Харків: ВД "ИНЖЕК", 2006. – 496 с. 10. Пономаренко В. С. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В. С. Пономаренко, Е. Н. Ястремская. – Харьков: Изд. ХГЭУ, 2002. – 252 с. 11. Путятин Ю. А. Финансовые механизмы стратегического управления развитием предприятия / Ю. А. Путятин, А. И. Пушкар, А. И. Тридид. – Харьков: Основа, 1999. – 488 с. 12. Бурков В. Н. Как управлять организациями / В. Н. Бурков, Д. А. Новиков. – М.: Синтег, 2004. – 400 с. 13. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией: Учебник для вузов. – М.: Рус. делов. лит., 1998. – 768 с. 14. Теория управления: Учебник / Под общ. ред. А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухина. – М.: Изд. РАГС, 2003. – 560 с. 15. Раевский С. В. Финансовый механизм управления социально-экономическим развитием субъекта Российской Федерации (на примере Хабаровского края). – Хабаровск: ДВАГС, 2001. – 88 с. 16. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. – К.: ВІРА, 2000. – 580 с.